

Lekce 20

Gramatická látka

Konjugace: Optativ

Syntax: Věty přací, nesplnitelné přání dokonavé
Optativ ve větách očekávacích a
opětovacích

Odkaz na gramatiku

§§ 262-264, § 267, § 421

§ 429

§ 444 (III), § 445,

§ 448 (3), § 451 (5)

1. Milované dívce:

Ἀστέρας εἰσαθρεῖς¹, ἀστὴρ ἐμός. εἶθε γενοίμην
οὐρανός, ὡς πολλοῖς ὄμμασιν εἰς σὲ βλέπω. (Plat. Epigr. 4, Anth. Lyr. Dichl. 1, 103)

2. Γένοι ², οἶος ἐσοῖ³, μαθῶν. (Pind. P. 2, 72)

3. Lúkiános nechává v jedné satíře vystoupit filozofa Ménippa do nebe, kde se stane svědkem následující scény:

Καθίσας ἑαυτὸν ἐπὶ τοῦ θρόνου ὁ Ζεὺς παρεῖχε τοῖς εὐχομένοις ἑαυτόν. ἤρχοντο δὲ πανταχόθεν τῆς γῆς διάφορα καὶ ποικίλα. ἦσαν δὲ αἱ εὐχαὶ τοιαίδε· «᾿Ω Ζεῦ, βασιλεῦσαί μοι γένοιτο.» «᾿Ω θεοί, ὁ πατήρ μου ταχέως ἀποθάνοι.» ὁ δὲ τις ἔφη· «Εἶθε κληρονομήσαιμι τῆς γυναικός.» «Εἶθε λάθοιμι ἐπιβουλεύσας τῷ ἀδελφῷ.» τῶν πλεόντων δὲ ὁ μὲν βορέαν ἤρχετο ἐπιπνεῦσαι, ὁ δὲ νότον, ὁ δὲ γεωργὸς ἦτει ὑετόν, ὁ δὲ κναφεὺς⁴ ἦλιον. ἐπακούων δὲ ὁ Ζεὺς καὶ τὴν εὐχὴν ἐκάστην ἀκριβῶς ἐξετάζων οὐ πάντα ὑπισχνεῖτο, ἀλλ' ἕτερον μὲν, ἕτερον δ' οὐ. (Lucian. Icaromenipp. 781 s.)

4. Εἰς λύκον ἀλώπηξ ἐνέπεσεν. ἰκέτευε δὲ ὡς γραῦν αὐτὴν οὔσαν ἀπολυῖσαι. ὁ δὲ λύκος ἔφη· «Ἐὰν τρεῖς λόγους ἀληθεῖς εἴπῃς μοι, ἀπολυθήσῃ.» ἡ δὲ εἶπεν· «Εἶθε μὴ σοι συνήνητῃσα (ὡς ὠφελον μὴ σοι συναντήσαι⁵), καὶ εἶθε μὴ πως⁶ πάλιν συναντήσῃσάς μοι, καὶ εἰ γὰρ κακοὶ κακῶς τελευτήσῃσαν πάντες οἱ λύκοι.» καὶ ὁ λύκος ἀποδεξάμενος τὸ ἀψευδὲς αὐτῆς ἀπέλυσεν αὐτήν. (Aesop, Halm 271/271 b)

5a. Ἄλλ⁷ εὐτυχοίης καὶ τύχοις, ὅσων ἐρᾷς. (Eur. Med. 688)

5b. ᾿Ω πατρίς, εἶθε πάντες, οἱ ναίουσι⁸ σε,
οὕτω φιλοῖεν ὡς ἐγώ. καὶ ῥαδίως
οἰκοῖμεν ἄν σε, κοῦδὲν ἄν πάσχοις κακόν. (Eur. Frgm. 360, 53, TGF)

¹ εἰσαθρῶ, -εῖν, -ήσω, -ησα, —, —, — poetický výraz: `pozorovat, vzhlízet'

² elize ve verši: γένοιτο

³ οἶος ἐσοῖ (s dórským tvarem 2. sg. místo att. εἶ); syntakticky závisí jak na γένοιτο, tak i na μαθῶν

⁴ ὁ κναφεύς, -έως `valchař' (zpracovává vlnu na vlněnou látku)

⁵ ὀφείλω `muset', v min. časech (impf. a aor.) ...

⁶ μὴ πως `rozhodně ne' (vlastně `žádným způsobem ne')

⁷ ἀλλά `jenaby', `kdyby tak'; není vždy nutno překládat — viz dále výklad o vyjadřování přání

⁸ ναίω poetické sloveso (jen. prez. a ipf.) `sídlit, obývat'

5c. Αἰάς se loucí se svým synem:

᾿Ω παῖ, γένοιο πατρὸς εὐτυχέστερος,
τὰ δ' ἄλλ' ὅμοιος, καὶ γένοι' ἄν οὐ κακός. (Soph. Ai. 550/551)

5d. Εἴ τις ὑπερβάλλοι⁹ τὸ μέτριον, τὰ ἐπιτερπέστατα ἀτερπέστατα ἄν γίγνοιτο. (Democr. B 233, Diels Vorsokr.)

6. Popis Athén ze 3. stol. př. Kr.:

Ἡ πόλις ξηρὰ πᾶσα, οὐκ εὐδρος. αἱ μὲν πολλαὶ τῶν οἰκιῶν εὐτελεῖς, ὀλίγαι δὲ χρήσιμαί. ἀπιστηθεῖη¹⁰ δ' ἄν ἐξαίφνης ὑπὸ τῶν ξένων θεωρουμένη, εἰ αὕτη ἐστὶν ἡ προσαγορευομένη τῶν Ἀθηναίων πόλις· μετ' οὐ πολὺ¹¹ δὲ πιστεύσαι ἄν τις. ὧδε ἦν τῶν ἐν τῇ οἰκουμένῃ¹² κάλλιστον¹³. θέατρον ἀξιόλογον, μέγα καὶ θαυμαστόν. Ἀθηναῖς ἱερὸν πολυτελές, ἄξιον θεᾶς, ὁ καλούμενος Παρθενῶν· μεγάλην κατάπληξιν ποιεῖ τοῖς θεωροῦσιν. Ὀλύμπιον ἡμιτελές¹⁴ μὲν, γενόμενον δ' ἄν βέλτιστον, εἶπερ συντελεσθῆ¹⁵. (Heracl. Pont. Frgm. 1, 1; Pfister)

Slovní zásoba

1. ὁ ἀστήρ, -έρος ὦς τὸ ὄμμα, -ατος	hvězda (s konj.) aby oko	astrum ut, quam oculus
2. οἶος, οἶα, οἶον	jaký	
3. καθίζω, καθιῶ, ἐκάθισα, —, —, — ὁ θρόνος, -ου πανταχόθεν διάφορος, -ου ἡ εὐχή, -ῆς κληρονομῶ, -εῖν, -ήσω, -ησα, -ηκα, -ημαι, -ήθην	posadit trůn, stolec ze všech stran, odevšad rozdílný, různý prosba, modlitba dědit	sidere solium, sella, thronus undique differens preces heres fieri
λανθάνω, λήσω, ἔλαθον, λέληθα, —, — (s ptc.) ὁ βορέας, -έου (nebo staž.: βορρᾶς, -ᾶ) πνέω, -εῖν, -εύσομαι, -ευσα, -ευκα, -ευσμαι, -εύσθη	schovávat se, být skryt severní vítr dýchat, vanout	latere septemtrio flare

⁹ ὑπερβάλλω (ak.) `překračovat'; srov. substantivum ἡ ὑπερβολή

¹⁰ ἀπιστηθεῖη: subjektem je ἡ πόλις

¹¹ μετ' οὐ πολὺ `zanedlouho'

¹² ἐν τῇ οἰκουμένῃ (mysleno γῆ): řecké označení pro známou část světa (založené na představě, že zbytek světa není obýván)

¹³ ἦν κάλλιστον: formulace je v neutru, přestože subjektem jsou Ἀθηναῖαι

¹⁴ ἡμιτελής, -ές `jen z pola dokončený'

¹⁵ συντελεῶ, -εῖν = τελεῶ, -εῖν

ἐπιπνέω, -εῖν, -εύσομαι, -ευσά, -ευνκα, -ευσμαι, -εὔσθη	zavanout	afflare
ὁ νότος, -ου	jižní vítr	notus
ὁ ὑετός, -οῦ	děšť	pluvia
ἐπακούω, -ούσομαι, -σα, -ακήκοα, -ἤκουσμαι, -ηκούσθη	vyslechnout si	
ἀκριβής, -ές	přesný	accuratus
ἐξετάζω, -άσω, ἐξήτασα, -ακα, -ασμαι, -άσθη	zkoumat, zkoušet	examinare
ὑπισχνοῦμαι, -εἶσθαι, ὑποσχίσομαι, ὑπεσχόμην, ὑπέσχημαι, — (dm.)	přislíbit, dát slib	polliceri
4. ὡς (s ptc.)	(proto)že prý	quod
ἡ γραῦς, -αός	stařena	anus
ἀληθής, -ές	pravdivý	verus
ὀφείλω, -ήσω, -ησα (ὄφελον), -ηκα, —, -ήθη	být dlužen, muset	debere
(συν)αντῶ, -ᾶν, -ήσω, -ησα, —, —, — (dat.)	setkat se, potkat	occurrere, obvius fieri
ὡς ὄφελε ζῆν	kéž by (tak) žil	utinam viveret
ὡς ὄφελε μὴ συναντῆσαι	kéž by se byl nesetkal	utinam ne occurrisset
ἀποδέχομαι, -δέξομαι, -εδεξάμην, -δέδεγμα (dm.)	uznat, přiznat	concedere
ἀπολύω, -λύσω, -έλυσα, -λέλυκα, -λέλυμαι, -ελύθη	propouštět	solvere, liberare
5. ἐρῶ, -ᾶν, —, —, —, —, — (gen.)	mít rád, toužit	amare
ῥᾶδιος, -α, -ον	snadný	facilis
ἐπιτερπής, -ές	příjemný	voluptatem afferens
6. ξηρός, -ά, -όν	suchý	siccus
τὸ ὕδωρ, ὕδατος	voda	aqua
εὐυδρος, -ον	vodnatý	aqua abundans
εὐτελής, -ές	laciný	minimi pretii
χρήσιμος, -η, -ον	užitečný	utilis
ἀπιστῶ, -εῖν, -ήσω, -ησα, -ηκα, -ημαι, -ήθη	neposlouchat, nevěřit	diffidere
ἐξαίφνης	najednou	repente, subito
ἀγορεύω, -εύσω, -ευσά, -ευνκα, -ευμαι, -εὔθη	mluvit, hovořit	loqui, orationem habere
προσαγορεύω, -εύσω, -ευσά, -ευνκα, -ευμαι, -εὔθη	oslovit, mluvit o, chválit	alloqui, appellare
τὸ θέατρον, -ου	divadlo	theatrum
ἀξιόλογος, -ον	ten, který stojí za zmínku; významný	memorabilis
θαυμαστός, -ή, -όν	úžasný, nádherný	mirabilis
πολυτελής, -ές	drahý, cenný	magni pretii
ἡ θέα, -ας	pohled, podívaná	spectaculum
ὁ καλούμενος, -ου	(tak)zvaný	dictus, qui dicitur
ἡ κατάπληξις, -εως	překvapení, úžas	stupor

Doplnění gramatiky

Optativ

Řecký optativ (český termín *přací způsob* se prakticky nepoužívá) se svou funkcí podobá konjunktivu tím, že označuje děj (nebo stav), který není v okamžiku promluvy skutečný, ale takový, na jehož uskutečnění má mluvčí zájem. Nejde však o vůli anebo očekávání mluvčího, jako tomu bylo v případě konjunktivu, nýbrž o přání (*kdyby tak přišel*) nebo nejistou možnost (*možná by přišel*) — jeho význam je tedy slabší než u konjunktivu. Z praktického překladatelského hlediska je i u optativu třeba rozlišovat mezi použitím v hlavních větách a ve větách vedlejších.

Optativ v hlavních větách plní především tyto funkce:

1. **přání** (*optativus cupitivus*) — blíží se výzvoné funkci konjunktivu, ale týká se dějů, jejichž uskutečnění nezávisí na vůli subjektu: **γένοιτο** πατρός εὐτυχέστερος **`kéž bys (kdybys tak) byl šťastnější než tvůj otec'**; často je doplněn částicí **ἀλλά** **`jen aby, kdyby tak'**;
2. **zdvořilá výzva** (*optativus adhortativus*) — funkčně téměř shodný s výzvonou funkcí konjunktivu, ale méně imperativní, zdvořilejší: **ἔπειτο** αὐτῷ γεραιότερος τις **`ať s ním jde (mohl by s ním jít) někdo starší'**;
3. **nejistá možnost** (*optativus potentialis*) — blíží se vyjádření ireality, avšak připouští možnost, že se děj uskuteční; je vždy doplněn částicí **ἄν**; do češtiny se překládá kondicionálem příslušného slovesa, nebo i kondicionálem doplněných modálních sloves (*mohl bych*), podle okolností lze doplnit i modální jistotní částicí (*snad, možná*): **εἶποι τις ἄν** **`někdo by (možná) řekl, někdo by mohl říci'**; **τοῦτο κἄν πᾶς πράξειε** **`to by (snad) udělalo i dítě; to by dokázalo udělat i dítě'**.

Zápor se u optativu v hlavních větách vyjadřuje pomocí zápornky **μή**, pouze optativ potenciální je negován vždy zápornkou **οὐ**.

Optativ ve vedlejších větách

Plní prakticky stejné funkce jako konjunktiv, a to v těch případech, kdy je v řídicí větě vedlejší čas (imperfektum, aorist, plusquamperfektum). Vyjadřuje tedy jak vůli místo konjunktivu voluntativního (**ἐφύλαττε μή τοῦτο ποιήσετε** **`dával si pozor, aby to neudělal'**; **εφοβούμην μή ἀποθάνοι** **`bál jsem se, aby nepřišel o život'**; **παρῆν, ἵνα διηγοίμην** **`byl jsem tam, abych vyprávěl'**), tak opakování místo konjunktivu iterativního (**εἰ αὐτῷ ἐντύχοι, διελέγοντο** **`kdykoliv se s ním uviděl, rozmlouvali spolu'**). Namísto významu futurálnosti vyjadřuje optativ možnost (ve vedlejších větách podmínkových souvětí s potenciálním optativem ve větě hlavní): **εἰ αὐτὸν ἴδοις**, εἶποις ἂν αὐτῷ **`kdybys ho uviděl, mohl bys mu to říci'**; **ἐπεὶ ἅπαντα ἀκούσατε, κρίνατε ἄν** **`pokud byste si všechno vyslechli, snad byste mohli soudit'**; **ἐσκέψατο, εἰ καὶ σοι συνδοκοίη** **`uvažoval, jestli to tak nepřípadně i tobě'**.

Optativ ve vedlejší větě je v případě potřeby negován vždy zápornkou **μή** a nepojí se nikdy s částicí **ἄν** (tedy ani tehdy, když zastupuje futurální konjunktiv s částicí **ἄν**).

Vzhledem k analogii s konjunktivem se optativ ve všech zmíněných funkcích ve vedlejší větě označuje jako **optativ zástupný** (*optativus obliquus*), ve starších gramatikách *optativ strídny*. Univerzálnost optativu ve vedlejších větách je podpořena i tím, že se zástupný optativ může objevit i ve vedlejších větách indikativních, pokud jsou závislé na větě s vedlejším časem.¹⁶ V těchto případech však je jeho užití jenom nezávaznou stylistickou variantou indikativu: εἶπέ μοι, ὅτι τοῦτο πράττει/πράττοι ὁ πατήρ `řekl mi, že to otec dělá’.

Způsob tvoření optativu není tak jednotný jako v případě konjunktivu. Východiskem je podobně jako u konjunktivu kmen prezntní (má-li mít optativ význam nedokonavý) nebo aoristní (význam dokonavý)¹⁷. Navíc se oproti konjunktivu objevuje i optativ futura, ale jeho uplatnění je velmi omezené — stává jako optativ zástupný ve vedlejších větách indikativního typu, pokud se týkají budoucnosti: εἶπέ μοι, ὅτι τοῦτο πράξει/πράξει ὁ πατήρ `řekl mi, že to otec bude dělat’.

K příslušnému časovému kmeni se při tvoření optativu připojují sekundární osobní přípony prostřednictvím diftongického tematického vokálu (-οι- v prezentu a futuru, -αι/ει- v aoristu aktiva a média, -ει- v aoristu pasiva); tyto koncovky i přesná podoba tematické skupiny se u jednotlivých časových kmenů a slovesných tříd mírně liší.

Koncovky přistupující k prezntnímu (futarálnímu) kmeni nestažených sloves tematické konjugace jsou tyto:

akt. sg.	1.	– οι – μι	pl.	1.	– οι – μεν
	2.	– οι – ς		2.	– οι – τε
	3.	– οι		3.	– οι – εν
medpas. sg.	1.	– οί – μιν	pl.	1.	– οί – μεθα
	2.	– οι – ο (< -οι-σο)		2.	– οι – σθε
	3.	– οι – το		3.	– οι – ντο

Optativ prezentu (nikoli futura) sloves stažených rozšiřuje v sg. akt. tematickou skupinu na dvojslabičné **-οιη-** a navíc má v 1. sg. akt. odlišnou osobní příponu **-ν** (např. φιλοίην, φιλοίης, φιλοίη¹⁸).

Tentýž princip se objevuje při tvoření optativu aoristu pas. s tím rozdílem, že tematická skupina je založena na diftongu **-ει-** a dvojslabičná varianta **-ειη-** se objevuje nejen v sg., ale jako možnost i v pl.:

akt. sg.	1.	– είη – ν	pl.	1.	– εἷ (είη) – μεν
	2.	– είη – ς		2.	– εἷ (είη) – τε
	3.	– είη		3.	– εἷ – εν (-είη-σαν)

¹⁶ V užším slova smyslu se termín *optativ zástupný* vztahuje právě na tyto případy.

¹⁷ Existuje i optativ perfekta pro vyjádření stavu v přítomnosti vzešlého z ukončeného minulého děje.

¹⁸ Stažená slovesa s kmenem na **-α-** kontrahují kmenovou samohlásku a optativní diftong, takže vzniká dlouhý diftong: τιμῶην, τιμῶης, τιμῶη, τιμῶμεν, τιμῶτε, τιμῶεν.

Optativ aoristu aktiva a média se tvoří osobními příponami shodnými s přítomem (a futurem) nestažených sloves, avšak tématická skupina je založena na diftongu **-αι-** a v aktivu existuje řada dubletních forem:

akt. sg.	1.	– αι – μι	pl.	1.	– αι – μεν
	2.	– αι – ς (–ει–ας)		2.	– αι – τε
	3.	– αι (–ει–ε)		3.	– αι – εν (–ει–αν)
med. sg.	1.	– αι – μην	pl.	1.	– αι – μεθα
	2.	– αι – ο (< –οι–οο)		2.	– αι – σθε
	3.	– αι – το		3.	– αι – ντο

Cvičení

1. Vyhleďte v textech 1-3 tvary sg. opt. aor. slovesa γίγνομαι a převeďte je do plurálu.

2. Časujte:

εἰ κτησαίμην πιστοῦς φίλους δικαίως ἄν μακαριζοίμην (být pokládán za šťastného).

3. Vyhleďte v textech 3, 4, 6 tvary optativu slabého aor. akt.

4. Vyhleďte v textech 3 a 5a tvary optativu silného aor. akt.

5. Určete a vytvořte odpovídající tvary odvozené od sloves ὀράω a ζηλώω:

• εἶθε μὴ ἀδικοῖτο • εὖ φρονοίην • φιλοίμην • αἰτοῖεν • εὐτυχοίης • οἰκοῖμεν ἄν • κατηγοροῖτο ἄν • μὴ ἀτυχοῖτε • ὁ ἐλεύθερος μέγα φρονοίη.

6.

a) Přeložte:

• εἰ πλουτήσαιμι, ὑπὸ πολλῶν ἄν φιληθείην. • εἶθε πάντες ἐναντιωθεῖεν/ἐναντιωθεῖσαν (stavět se proti) τοῖς ἀδίκους δεσπόταις. • εἶθε μὴ ἠττηθείμεν/ἠττηθεῖμεν ὑπὸ τῶν πολεμίων.

7. Doplněte věty tak, že vyberete z níže uvedených přísudků ten, který odpovídá kontextu, a přeložte je:

• πᾶν ἐν τῷ μακρῷ (μακρός `dlouhý') χρόνῳ • τίς οὐχ ...; • εἰ τὴν γῆν ..., ἀδικοῖμεν ἄν. • εἰ τοῦτο λέγοις, • Ζεῦ πάτερ, τὴν εὐχὴν μοι ... • τελευτήσεταις • δηοῖμεν (zpruští) • γίγνοιτο ἄν • ἀμαρτάνοις ἄν • ὁμολογοίη ἄν.

8. Vyložte etymologii slov:

• akribie • gynekologie • teorie • ekumenie

9. Přeložte (srovnejte s textem 4):

εἶθε μήποτε σοι συνήντησα. εἶθε σε μήποτ' εἶδον. εἰ γὰρ ὄφελον οἰοί τ' εἶναι οἱ πολλοὶ τὰ μέγιστα κακὰ ἐργάζεσθαι, ἵνα οἰοί τ' ἦσαν αὐτὸ καὶ ἀγαθὰ τὰ μέγιστα, καὶ καλῶς ἂν εἶχεν.

10. Přeložte (srovnejte s textem 3):

• εἶθε λάθοιμι ἐπιβουλεύσας τῷ ἀδελφῷ • ἔλαθεν εἰσελθὼν • ἔλαθεν ἑαυτὸν ἀθλιώτατος γενόμενος • τυγχάνει καθεύδων • ἔτυχε ἐλθὼν

11. Přeložte (srovnejte s textem 3):

• πανταχόθεν τῆς γῆς • ποῦ τῆς γῆς; • οὐδαμῆ (nikde) τῆς Ἑλλάδος • ἐνταῦθα τῆς ἡλικίας (věk)

12. Přeložte:

ἡ ἀλώπηξ ἰκέτευε ὡς γραῦν αὐτὴν οὔσαν ἀπολυῖσαι (text 4). οἱ Ἀθηναῖοι εἰς Ἰωνίαν ὡς οὐχ ἰκανῆς οὔσης τῆς Ἀττικῆς ἀποικίας ἐξέπεμψαν. οἱ Ἀθηναῖοι τὸν Περικλέα ἐν αἰτίᾳ εἶχον (obvinit) ὡς πείσαντα πολεμεῖν.

13. Přeložte a všimněte si různých významů předložky κατά:

μῦθος κατ' Αἴσωπον. τὰ χρήματα κατὰ τοὺς νόμους τοῦ Σίμωνός ἐστιν (10, 1). ὁ πρεσβύτερος πλειόνων κατὰ τὸ εἶκος ἔμπειρός ἐστιν (12, 1). οἱ κατ' ὑπερβολὴν (přemíra) ἐν ἐνδείᾳ ὄντες ταπεινοὶ λίαν εἰσίν (18, 2). ὁ λέων τῶν βοῶν ἕνα κατ' ἕνα ἤσθιεν (19, 6).

14. Přeložte:

λαμβάνετε, ὧν ἂν δέησθε. καλῶς ἔξω, ἐὰν σὺ ἀπέλθης. οἱ θεοὶ τοὺς ἀνθρώπους σώζουσιν, ὅταν βούλωνται (lekce 17).

15. Opakujte:

• τὸ χρῆμα • τὰ χρήματα • χρηστός • χρήσιμος • χρή.

16. Přeložte pomocí optativu:

1. Kdyby to tak dělali všichni! 2. Kéž by se nepřátelé neobjevili! 3. Někdo by možná mohl říci, že to není pravda. 4. Rád bych, aby to dopadlo tak, jak říkáš ty. 5. Mohl bys mi uvolnit místo (ustoupit z místa)? 6. Kdybys teď odešel, udělal bys chybu. 7. Kdykoliv byli šťastní, vzdávali bohům díky.

17. Přeložte následující věty pomocí optativu a srovnejte jejich význam s větami ze cvičení 10 v lekci 17:

1. Když (to) všechno vyslechli, vyslovili soud, ale nedělali si nikdy úsudek, jestliže přesně nezjistili, jak se věci mají, aby někomu neukřivdili. 2. Král byl zvolen ne proto, aby se staral sám o sebe, ale proto, aby se jeho prostřednictvím (διὰ s ak.) měli dobře i ti, kdo ho zvolili. 3. Pokud by násilím nebrali naše věci, mohli by stanovat na našich pozemcích. 4.

Kdykoliv pastýř ztratil tele nebo ovci, vždycky se ji snažil najít. 5. Myslíš, že by ses nepolekal, kdybys potkal najednou v lese vlka? 6. I kdyby byly zákony napsány dobře, nestali by se jejich prostřednictvím lepší ti, kdo nebyli dobře vychováni. 7. Řekl ti to, aby ses nemýlil, a kdybys ho neposlechl, vedlo by se špatně tobě. 8. Když nebylo moře rozbouřeno větrem, bylo vždycky krásné a příjemné. 9. Kdo by se dopustil vraždy nebo krádeže, byl by pokládán podle zákona každé obce za špatného člověka.